

Prikaz

Richard Clogg: A Concise History of Greece

Cambridge University Press, 2. izdanje, 2002, str. 291.

Ime prof. Clogga dobro je poznato svima koji se bave modernom poviješću Grčke i ostalih balkanskih država. Richard Clogg je profesor na St. Anthony's Collegeu, Oxford, i bivši profesor moderne balkanske povijesti na University of London te je vodeći autoritet i zasigurno jedan od najupućenijih i najkompetentnijih znanstvenika za ovo područje. Clogg je autor *Kratke povijesti moderne Grčke* (*A Short History of Modern Greece*) iz 1979. koja je već odavno dobila naziv klasika te se koristi kao temeljno štivo u izučavanju moderne grčke povijesti. Cambridge University Press pokreće ediciju sažetih povijesti država, te Clogg 1992. u sklopu te edicije donosi novo izdanje svoje "kratke povijesti" u obliku "sažete povijesti" za koju je nagrađen i nagradom *Runciman Prize* za najbolju knjigu iz helenistike. "Sažeta povijest Grčke", sada dostupna u drugom, izmijenjenom i dopunjenom izdanju, donosi, kako i sam naslov jasno kaže, koncizan uvod u povijest moderne Grčke, prateći njezin razvoj od otomanske vlasti s kraja 18. st. i začetaka nacionalnog ustanka koji će dovesti do stvaranja moderne grčke države sve do današnjih dana. Knjiga je i predviđena da posluži kao osnovno uvodno štivo kako široj tako i znanstvenoj publici koja je malo ili nije uopće upoznata s ovom tematikom.

Već u naslovu knjige Clogg je prekinuo s uvriježenom tradicijom, ali i svojom (prva mu se povijest zove *Kratka povijest moderne Grčke*), da naziva grčku državu *modernom* u suprotnosti s *antičkom* Grčkom. Naime, uobičajilo se govoriti o Grčkoj podrazumijevajući klasičnu, antičku prethodnicu, dok se za suvremenu državu nužno stavlja razlikovni atribut – moderna. Taj uzus ide u prilog Cloggovoj teoriji da je svaka država opterećena svojom poviješću, no da je povijesni teret osobito težak za Grčku kojoj je antičko nasljeđe u podjednakoj mjeri i prednost i nedostatak. Iako je tematski doseg ove edicije previše ograničen da bi se autor upuštao u raspravu o etničkom identitetu, Clogg se u svom briljantnom uvodu ipak pozabavio značenjem *grčkosti* (*Greekness*) i svim onim osobitostima koje obilježavaju takav identitet. Kao vrhunski povijesni znanstvenik, Clogg je svjestan da je, koliko god to "koncizna politika" tog izdanja nalaže, nemoguće iznijeti povijesnu građu jedne države bez njezinog smještanja u širi kontekst, jer se inače dobiva samo šturo navođenje povijesnih događanja i činjenica bez uzročno-posljedične uvjetovanosti. Tako se nužno povijest zaustavlja i ograničava samo na kronologiji. Zato autoru zadaća nije bio nimalo jednostavna, jer kako je moguće odrediti koji podatak, koja činjenica i koji događaj nisu dovoljno bitni za potpuno razumijevanje jednog tako višeslojnog i višebojnog mozaika kakva suvremena Grčka jest da bi se mogli isključiti iz konciznog iznošenja povijesti. Zato već u uvodu autor da-

je neke bitne smjernice koje su ključne za razumijevanje osobitosti grčkog identiteta i razvoja grčke države. Konkretno, nužno je istaknuti i objasniti one faktore koji su utjecali na tako ne-europsku identifikaciju zemlje koja se pak naziva kolijevkom same Europe, te razloge zbog kojih je grčka nacija ostala do danas duboko rascjepkana, što se očitovalo i u nekoliko vrlo krvavih građanskih ratova. Zato se autor nije dao ograničiti imperativom konciznosti i daje dobro utemeljeni prikaz glavnih promjena s kraja 18. i početka 19. stoljeća koje su presudno utjecale na narav grčkog društva, te omogućile i inicirale pokret za neovisnost.

Clogg je podijelio svoju sažetu povijest na 6 cjelina koje pokrivaju jedno konkretno i distinktivno razdoblje u razvoju grčke države: otomanska vlast i nastanak grčke države od 1770. do 1831; nastajanje nacije, "velika ideja" (*Megali Idea*) i nacionalna shizma 1831-1922; maloazijska katastrofa, njemačka okupacija i njezine posljedice 1923-1949; posljedice građanskog rata i vojna hunta 1950-1974; konsolidacija demokracije i populističko desetljeće 1974-1990; te previranja na Balkanu i politička modernizacija u 90-ima. U svakom je poglavlju autor pratio kronološki, ali i tematski glavne i bitne događaje koji su obilježili određeno povijesno razdoblje te se pozabavio i s glavnim protagonistima tih događaja ocrtavajući ih prilično živo, ne ustručavajući se davati im gotovo novelističku karakterizaciju i opis. Cloggov je stil pisanja vrlo živ i dinamičan, te nije nipošto suhoparan. Autor vješto barata tehnikom pisanja i iznošenja jedne velike količine povijesnog materijala, na pojedinim mjestima prepušta se gotovo žurnalističkoj ležernosti opisivanja događaja, ne gubeći ipak pritom znanstveni pristup tematici. Neovisno o tome ima li ikakvog predznanja o temi, čitatelj tako s lakoćom i bez zamora može pratiti jednu *de facto* opsežnu i kompleksnu materiju. Osim toga, čitanje dodatno osvježava i Cloggov tako britansko reski i mjestimice cinični humor koji samo odražava duboko autorovo poznavanje grčkog mentaliteta. Međutim, autor nikada ne zapada u optuživanja i sarkazam, što opet dokazuje njegov iznimni senzibilitet i štoviše simpatije naklonjene tom istom grčkom načinju razmišljanja i djelovanja. Doduše, grčki će se čitatelj možda osjetiti uvrijeđenim čitajući u Cloggovom tekstu o *patronatstvu* i *vezama* koji su, po njemu, tako karakteristični za bilo kakve odnose unutar grčkog društva. On tu navadu izvlači tek iz ostavštine otomanskog sistema uprave, te bi se tu mogla naći zamjerka Cloggovoj analizi jer je patronatski sistem bio vrlo dobro uhodan društveni princip kroz cijelo bizantsko razdoblje koji se pak razvio od rimske patronske tradicije. No, Clogg se ne zadržava samo na ocjeni ili konstataciji određene društvene pojave, anomalije ili specifikuma, već nastoji objasniti razloge njihovog nastanka i postojanja. Takav analitički pristup, koji je ujedno i najjači adut Cloggove povijesti, osobito je istaknut u prva dva poglavlja knjige, u kojima je autor htio upozoriti na one faktore koji su utjecali na takvo formiranje grčkog društva i nastanak grčke države da se Grčka percipira ujedno i kao levantska, kao ortodoksna, kao balkanska, kao mediteranska i kao europska. Clogg se pojavljuje gotovo kao zagovornik i apologet grčkog specifikuma koji svojim "zapadnim" sunarodnjacima želi objasniti zašto je to grčko društvo ta-

ko drukčije od njenih zapadnoeuropskih partnera. Clogg ističe da ne samo što su pravoslavno kršćanstvo i otomanska vlast bili iznimno bitni za oblikovanje grčkog društva, već je od ključne važnosti bila i ta činjenica što su veliki povijesni pokreti i tokovi poput renesanse, prosvjetiteljstva, francuske i industrijske revolucije, koji su odlučujuće utjecali na razvoj zapadnoeuropskih društava, gotovo u cijelosti zaobišli Grčku.

Međutim, ta se analitičnost sve više gubi kako se autor približava recen-tinijoj povijesti te u poglavlju koje obrađuje Grčku u 90-ima kritičnog osvrta uopće nema i Clogg samo kronološki reda događaje. A, upravo se u tom desetljeću Grčka u očima svojih zapadnih saveznika najviše kompromitirala i odvojila u svojim vanjskopolitičkim postupcima od službene crte Europske unije i NATO-a. Iako se to zadnje poglavlje zove *Previranja na Balkanu...*, autor se uopće ne osvrće na ratna događanja u Jugoslaviji koja su imala i te kakav odjek u grčkoj politici i javnosti, nego se samo ograničava na konflikt s Makedonijom, a NATO-ve operacije na Kosovu, koja su snažno uzburkale grčku javnost i izazvale masovne demonstracije, samo usputno napominje vezano uz pojavu jakog protuamerikanizma i djelovanja terorističke skupine "17. novembra". Očekivalo bi se da će Clogg čitatelja uputiti u razloge tako jakog protuameričkog osjećaja i protesta koji je jednako prisutan i u desnim i u lijevim političkim strujama, a osobito dominantan u javnom mnijenju, međutim on samo daje naslutiti da je to povezano s odgovornošću američke administracije za uvađanje vojne diktature 1967., ali ne upušta se u konkretnije objašnjenje i analizu. Jednako tako samo priznaje da su SAD i Velika Britanija uvelike pridonijele eskalaciji ciparskog sukoba, no zadržava se samo na toj konstataciji bez podrobnije analize. Za jednog neupućenog čitatelja iznenađujući će biti podatak da je u Grčkoj nesmetano i nekažnjeno djelovala skoro dvadeset godina teroristička skupina "17N". Još je šokantnija činjenica da je State Department u svom izvještaju iz 1999. Grčku smjestio na drugo mjesto iza Kolumbije na listi zemalja u kojima se dogodilo najviše protuameričkih terorističkih napada te je navedeno da SAD troše više na sigurnost svojih diplomata u Ateni nego u bilo kojem drugom gradu na svijetu (!). To se zasigurno ne uklapa u turističku razglednicu gostoljubive i srdačne Grčke kakva je inače popularna predodžba te zemlje. Zato je nedopustivo da se Clogg nije više pozabavio tom tematikom i nastojao objasniti što je utjecalo na stvaranje takve društvene klime koja dopušta, pa čak i odobrava takve terorističke aktivnosti na svom tlu. O djelovanju, poziciji i ulozi Grčke u Europskoj uniji kaže se neprimjerno jezgrovito kako je Grčka svojim članstvom u EU profitirala i u ekonomskom i u političkom pogledu te kako je životni standard grčkog naroda neizmerno poboljšan u posljednjih pedesetak godina. Svoj povijesni prikaz konačno zaključuje s nedoumicom hoće li grčka institucionalna i politička infrastruktura pokazati jednaku sposobnost da se adaptira i modernizira.

Klasični pristup povijesnog pregleda Grčke obogaćen je s priložima koji čitatelju omogućuju detaljniji ili pregledniji uvid u određeno područje iz grčke povijesti i grčkog društva. Osobito su zanimljivi prilozi (ima ih 52) raspodijeljeni kroz cijelu knjigu u kojima se daje opsežnija rasprava ili osvrt na

određeni događaj koji je popraćen i relevantnom fotografijom. Takav pristup osvježava čitanje povijesti, no s druge strane, ujedno i opterećuje praćenje povijesnog tijeka jer se čitatelj izvlači iz konteksta i uvađa u jedan posve novi, te se gubi koherentnost. Često sadržaji tih priloga prate ili doslovno ponavljaju ideje i podatke izložene u osnovnom tekstu, tako da dolazi do nepotrebnog dupliciranja materije. Među priložima su i 10 zemljopisnih ili političkih karata, genealogija grčke kraljevske obitelji, popis grčkih predsjednika, sedam tablica s brojem, distribucijom, kretanjem i rastom stanovništva, religijskom pripadnošću, materinjim jezicima, izbornim rezultatima u razdoblju od 1952. do 2000. i odnosom među političkim stranakama. Na sedam stranica iznesen je i kratak pregled svih bitnih datuma u modernoj grčkoj povijesti. Vrlo značajan doprinos daju i biografije vodećih grčkih osoba od doba narodnog ustanka, među kojima su svi znameniti političari te dvojica istaknutih književnika i jedan znanstvenik. Bilo bi korisno da je Clogg objasnio kriterije po kojima je odlučivao čije će uvrstiti biografije, jer se onda trebao ograničiti ili samo na znamenite ličnosti u grčkom političkom životu ili je uz književnike Aleksandrosa Papadiamantisa i Georgiosa Theotokasa mogao dodati i biografije ostalih znamenitih Grka iz društvenog i kulturnog života. Autor još nudi i tematski popis literature, ali samo na engleskom jeziku. Još jedan nedostatak takvih konciznih pregleda je taj da se autor ne zamara donošenjem bilješki (fusnota) i referenci koje bi upućivale čitatelja na relevantnu bibliografiju u kojoj bi moglo podrobnije proučiti određenu tematiku. Isto kao i kod biografija, autor je učinio pogrešku što nije naveo kriterije kojima se vodio prilikom sastavljanja kazala, jer je ono nekonzistentno, a za uzuse izdavačke kuće kao što je Cambridge University Press kazalo je nedopustivo neprecizno i ponegdje čak i netočno.

Zbog vještog pisanje i ležernog stila, znanstvene utemeljenosti i kritičkog osvrta, ova je koncizna povijest Grčke odličan i zanimljiv, nezaobilazan uvod u znanstveno proučavanje povijesti i društva moderne grčke države, te vjerojatno najbolja knjiga te tematike i tog opsega na tržištu. Clogg je vrstan povjesničar i zanimljiv pripovjedač što je dokazao u prvom izdanju ove knjige, koja je i postala klasično štivo grčke historiografije. Međutim, manjkavost je drugog izdanja nedostatak analitičnosti i precizne konciznosti u novom poglavlju koje prati Grčku u 90-ima.

Nives Fabečić